

КОСМИЧКИ ЦВЕТ РАЗГОВОРА И ПРОМИШЉАЊА

НИКОЛА ЦВЕТКОВИЋ

*Филозофски факултет у Косовској Митровици, Србија,
E-mail: nikolacvetkovic7@hotmail.com*

*Река се упознаје пливањем,
а човек у разговору.*
Корејска народна пословица

Резиме: У почетном делу овог прилога разматрамо поетику разговора, одређујемо појам интервјуа, а онда се осврћемо на важније делове Димитријевићеве књиге *У потрази за космичким цветом (Разговори и промишљања)*, која је резултат и својеврсна синтеза тродеценијског деловања у области домаће и светске науке. Посебан акценат стављамо на поглавље под насловом *Универзум*, као и на бескомпромисну критику астрологије. При том, обраћамо пажњу и на стваралачку активност и друштвену ангажованост аутора Димитријевића који се својски борио против блокаде и санкција наметнутих науци, у периоду док је био Савезни министар.

Кључне речи: Астрономија у култури, Астрономска опсерваторија, санкције против науке, популаризација астрономије

У поднаслову обимне књиге *У потрази за космичким цветом*, Милан С. Димитријевић је ставио дубље осмишљен поднаслов: *Разговори и промишљања*¹. Сваки плодотворнији разговор, креативна мисао, промишљање, сликовито речено, може да буде зрочно сунце око кога ће кружити нови светови, подстицајна сазнања, духовна начела. Иво Андрић, у *Знаковима поред пута*, на неколико места пише о разговорима и промишљањима. Догађало му се да га оно што је чуо у разговорима,

¹ М. С. Димитријевић, *У потрази за космичким цветом (Разговори и промишљања)*, Фондација Николе Цветковића, Друштво за археоастрономска етноастрономска истраживања “Влашићи”, Алма, Београд 2018.

побуђује на размишљања, и те мисли, додаје он, “у себи ширим и допуњујем, или у вези са њима (...) мислим потпуно ново. Из разговора (...) човек излази богатији и радоснији...”²

Разговори су међусобни говор/дијалог двају или више лица у процесу размене мишљења. Поред научног, студијског и публицистичког садржаја, разговори могу попримити и извештајни књижевни облик. (Софисти су у античкој филозофији, међу њима посебно Платон и Сократ, створили својеврстан литерарно-уметнички разговор/дијалог).

Према Гадамеру, основни и најбитнији модел на којем се заснива разговорно разумевање „јесте дијалог садржан у питањима и одговорима, *размена између Ја и Ти*“. Разговор пак, у коме се суочавамо са нечим незнатим и ван нашег искуства, „има моћ да промени наше мишљење“.³

После више од три деценије стваралачког присуства у јавности, са најразличитијом тематиком из области астрономије као науке, ангажоване друштвено-политичке активности и продубљених промишљања о бескрајној сложености универзума, Милан С. Димитријевић је објавио врло корисну, информативно занимљиву, студијски подстицајну књигу *разговора* и беседа које су знатно више од онога што обухватају ови појмови. Овим делом недвосмислено је потврдио мисао Томаса Бергера да вештина постављања питања произилази из непресахлог изворишта знања. Али на та функционална питања креативни студијски одговори и коментари надрастају уобичајену форму интервјуа,⁴ које могу да воде углавном одабрани појединци. Управо одговори често обогаћују садржај прецизно постављених питања, безмало увек у функцији одбране од наметљиве псеудонаучности,

² И. Андрић, *Знакови поред пута*, Сарајево, 1981. стр.199; 274; 281; 289-290 и др.

³ Наведено према *Књижевне теорије XX века*, Ана Бужињска и Михал Павел Марковски, Службени гласник, Београд, 2009, стр. 2003.

⁴ Интервју је заказани разговор са неком истакнутом личношћу (културним, научним, друштвено-политичким или јавним радником), са благовремено изабраном актуелном темом и важним питањима о њеним ставовима и погледима, намењен објављивању у штампи, на радију, телевизији и сл. Проистекао је из нарастале важности, особене улоге и одређених тежњи савремених медија. Разговор се води са намером да се, у одговарајућем току дијалога, са неком важном личношћу осветли разматрани проблем или више отворених питања, ради изворног обавештавања или уобичавања, стварања мишљења читалаца, слушалаца и гледалаца. – Фрагмент из предавања *Креативно писање, читање и интерпретација* – предмет на Факултету за културу и медије Мегатренд универзитета, мај 2007. У теоријској и лексикографској литератури се указује на двоструку функцију интервјуа: „да нешто ново саопшти и да то протумачи онако како схвата интервјуисана личност.“

што повремено узима маха, поготову онда када заћуте афирмисани студијски посленици.⁵

Књига која је пред нама плод је преданог и посвећеног студијског рада у домену астрономије и физике, али и шире: плодотворне популаризације и афирмације врло сложених и деликатних мотива што се односе на тумачење васцелог универзума. Пажљивом читаоцу биће уочљиво да постоји присна кореспонденција између богате и разноврсне предавачке активности М. С. Димитријевића (око 450 популарних предавања) и научно-популарних прилога штампаних у публикацијама као што су „Наука“, „Планета“, „Луча“, „Настава и историја“ и сл.⁶

Нагласимо овде да је Димитријевић афирмацију нових и најновијих сазнања и открића из области астрономије, укључујући ту и студијске текстове о спектралној анализи, сматрао својом делотворном мисијом, по узору на чувеног француског научника, несусталог истраживача, ангажованог човека у области друштвених збивања и преламања у своме времену, Франсоа Арагона. Подвиг је приближити се широј јавности, на јасан и приступачан начин, приказујући збивања у космичким сферама; и при том, остати на нивоу одговарајућих научно-теоријских ставова, позиција и претпоставки. Управо овај вид Димитријевићеве делатности, нарочито у часопису „Васиона“, као и одговарајућој периодици, значајно је допринео подизању интересовања младих за изворна научна сазнања, а у одлучном супротстављању празноверицама сваке врсте, астрологији, паранауци и сличним застрањивањима, од којих, не ретко, пати наша свакодневица.

Књига М. С. Димитријевића *У потрази за космичким цветом* открива научну спремност и приправност да одважно реагује на новости из васионе, док су оне још увек свеже и актуелне. Потом, захваљујући свестраној информисаности, квалификованој упућености, одговара на најделикатнија отворена питања, избегавајући претпоставке, нагађања и полуистините исказе. То је нарочито уочљиво у његовом суделовању у специјалистичким емисијама („Српска научна телевизија“, „Школски програм“), као и дневним, нарочито информативним телевизијским емисијама, које су тумачиле најновија догађања у васионским просторима. Било би добро да се и у виду одговарајућих магнетограма, са прикладним коментарима и евентуалним студијским напоменама, појави и публикација, која би разоткривала лепоте и чари космичких расцветавања.

⁵ „Да би је одбранио од лажне псеудонауке, која такође може да изазове слична осећања код неупућених, добар научник треба део свога времена да посвети објашњавању резултата ове племените делатности, који су намењени целом људском роду, бришући националне границе и баријере. – М. С. Димитријевић, *У потрази за космичким цветом*, стр. 5.

⁶ Поменимо овде узгред: наравно, „Васиону“, коју је уређивао више од две деценије; а од двоброја 1-2 за 2018, поново је на челу њене редакције, затим „Наше стварање“, дневни лист „Политику, те „Млади физичар“ и „Политикин забавник“.

Најновија књига М. С. Димитријевића је врло спретно компонована. На самом почетку, у виду пролога, налази се информативан, упутни и инструктивни текст *На поласку*. Ту је аутор указао на основне мотиве који су га упућивали да се избирљиво позабави, прикупљањем и организацијом, врло богатог и различитог материјала. А онда и да захвали бројним појединцима који су му врло спремно, широко информисано и дубоко разложно формулисали одговарајућа питања, у првом реду Станку Стојиљковићу⁷, Слободанки Андрић и другима. Поменимо и новинаре, као што су Анђелка Богдановић, Петар Вуца, Зорица Голубовић, Ратко Милетић, Драгана Николетић, Радован Радовановић, Рада Саратлић, Новица Стефановић, Душан Цицвара и да не набрајамо више.⁸

У првом одељку књиге *У потрази за космичким цветом* М. С. Димитријевић је, са пуно разлога, ситуирао материјале биографско-аутобиографског карактера, што се односе на видове личне, исповедне, стваралачке интимае. У том смислу посебно је вредан прилог Жарка Спасића. *Лесковчани београдске дијаспоре*, а оно што је забележила Љиљана Петровић, на врло добар начин најављује једну од будућих Миланових књига.⁹

Пошто је, као вишедеценијски студијски истраживач васионе, Димитријевић оставио снажан печат руководећи Астрономском опсерваторијом у Београду, са пуно смисла, други одељак књиге насловио је *Астрономска опсерваторија*. Ту се пре свега истиче текст Душана Цицваре, под критичким насловом *Астрологизација науке*, што потврђује наглашен критички однос Димитријевића према астрологији, која оживљава у нашој савремености, захваљујући склоности ка анксиозности. Такође се издваја прилог, Саше Важић *Пет милијарди година стабилног живота*, који је историјски димензиониран. Текст Х. Милошевић има поетски наслов *Шачица космичке прашине*. П. Прокопљевић се упушта у све дубље, тајновите и неухватљиве мистерије космоса. Издваја се напис Слободанке Андрић, под библијски интонираним насловом, *Свако има своје време*.

Природно је што се наредни одељак посвећује астрономији и заузима важно место у првом делу ове подстицајне књиге. Ту Борислав Солеша води разговор под насловом *Звезде читати по земљи ходати*, из кога се запажа да

⁷ М. С. Димитријевић, *У потрази за космичким цветом (Разговори и промишљања)*, стр. 6.

⁸ Вредно је помена да М. С. Димитријевић и сам скреће пажњу на способности Станка Стојиљковића, који је инспиративно суделовао у више од десетак разговора присутних у поменутој књизи. Он га је вешто формулисаним питањима наводио да да све од себе у разоткривању одговарајућих резултата нових научних истраживања; уз то, успевао је да подстицајно приближи широј читалачкој публици домаћаје актуелних научних открића и узлета у васељенске сфере.

⁹ Љ. Петровић, *Моја телевизија: Милан Димитријевић, Астроном*, у књизи: *У потрази за космичким цветом*, стр. 18-19.

астроном и песник Димитријевић, иако сав окренут астралним просторима, чврсто стоји на земљи и када размишља и разматра комплексне астрономске феномене. Дијалог са Слободанком Андрић *Андромедин пут од три милиона година* указује на висок степен личне обавештености Димитријевића, чија казивања, суздржано разматрају огромне временске распоне. Станко Стојиљковић, са доминантним чланцима у овом одељку, лирски започиње своје писање о неугаслом сјају звезда у очима астронома. Уз то, бави се и „космичким усамљеницима“, те тајном Звезде Смрти и васељеном коју прихватају они што се несавесно батргају по земљином шару. Црна рупа је скоро незаобилазна тема, како у Димитријевићевим предавањима, тако и у виђењима Срђана Шкора. Милан у својим стиховима, потом у антологији *Космички цвет*¹⁰, као и у рубрици *Мало поезије* посвећује знатну пажњу црвеној планети, о чему овде пише Саша Важић. Слободанка Андрић, коју смо напред помињали, заједно са нашим астрофизичарем, разматра открића нових, сјајних комета. У већ назначеној Милановој предавачкој активности, често се захвата тема о ванземаљцима, када му се у вези са тим постављају питања, што све више занима младе нараштаје.

Следеће поглавље, под звучним насловом *Универзум*, безмало половину испуњава Станко Стојиљковић, који интересантно пише о *крају бескраја*, те о звездама које ће се погасити. Мишљење је, за Марка Аурелија, претпостављамо, и за астрофизичара М. С. Димитријевића – основа и темељ свега. То може унеколико да важи и за разговор под насловом *Непрозирни прапочетак*¹¹, у коме се тражи одговор на питања: *Зашто космос, уопште, постоји? Шта се о васиони поуздано зна? И из којих разлога се избегава покушај промишљања збивања што су претходили Великом праску?* Слично се може рећи и за врло гледану ТВ емисију *Космос*, коју су снимили Станко Стојиљковић и Милан С. Димитријевић.

Вредно је помена да се за читалачку публику, у почетном делу, помиње Питагора и питагорејци који су саздали реч „космос“¹², а онда се поставља питање о његовој величини, па да ли универзум има краја или је пак бескрајан? Скренимо пажњу на народски продуховљено питање о журби на посао и ширењу васионе, око чега се вајкао Вуди Ален. Астроном Димитријевић је на то питање одговорио умно, са још више креативног духа, уз наглашавање да нам ширење космоса неће удаљити радно место, међутим уколико „хоћемо да убрзамо научни прогрес и тако обезбедимо бољу

¹⁰ М. С. Димитријевић, *Космички цвет* – Антологија песама о космосу, Просвета, Београд, 2003

¹¹ М. С. Димитријевић, *У потрази за космичким цветом*, стр. 177-185.

¹² „Питагорејци су развили појам савршенства у универзуму и сковали одговарајућу реч да га опишу: *Космос*. То је изведено или од речи „космо“ са значењем „поређати у ред“, или „космема“ што значи „драги камен – украс“. „Сам Питагора је изгледа био први који је именовао место свих ствари Космосом, захваљујући његовој уређеној природи“. – Исто, стр. 186.

будућност нашој деци *треба да подржимо науку*“ (подвукао Н.Ц).¹³ Крај овог разговора је сасвим у духу ере научног прогреса, јер се дијалог одјављује одговором на изузетно занимљиво и провокативно питање:

Недељник „ТАЈМ“ објавио је да ће 2045. људи постати бесмртни. Верујете ли у то?

М. С. Димитријевић одговара промишљено и разложно: како сматра да научни напредак стреми у томе правцу, али да не верује много „у прецизне рокове футуристичких предвиђања. У сваком случају сматрам да ће наука обезбедити космичку будућност човечанства, звездану будућност наше деце“.¹⁴

Слично претходном одељку, и овај, што је у знаку *Универзума*, завршава се прилогом који потписује Милан С. Димитријевић.

Понајзанимљивији је одељак, који се налази у средишњем делу књиге, посвећен потпуном помрачењу Сунца, 11. августа 1999, којим је била обузета читава домаћа и светска јавност. На почетку, налази се прилог виспрене Слободанке Андрић, који је у знаку „Небеске Србије“, како се, према народним веровањима, гледа на ову космичку појаву. Петар Вуца, организатор бројних предавања М. С. Димитријевића на подручју Баната, о чијој активности пишемо у другом тому монографије о астроному, песнику и ходољупцу М. С. Димитријевићу, пише о колористичним дивотама и визуелним преплитањима короне као дивотног украса. Пошто је у то време била присутна бојазан од смака света, како то бива у неким давним предањима, неколико чланака је посвећено управо тој тематици. Помињемо текст Радована Радовановића о помрачењу Сунца због кога је пропало Византијско царство, затим запис М. Иветића „*Смак света*“ у *подне*, и текст С. Ч. који отклања бојазан од могуће светске апокалипсе.

Из напред поменутих разлога, у књизи М.С. Димитријевића *У потрази за космичким цветом*, завршни одељак, који се бави астрономским појавама, носи наслов *Астрологија и астрономија*. У њему је објављено више од 15 прилога, са јасном ауторовом намером да се критички одреди према астрологији. И овде су присутни текстови Слободанке Андрић, Станка Стојиљковића, Слободана Радовановића и других. Стојиљковић, у коауторству са Мирном Велединовић, разбија илузије о симболици тринаестог знака. Јелена Милоградов Турин, предани члан Астрономског друштва „Руђер Бошковић“, редовни професор, својевремено уредник „Васионе“ и председница Друштва, драматично упозорава снажним узвиком: *Престаните да пропагирасте астрологију!*; док Радовановић, са своје стране,

¹³ При том, Димитријевић додаје: „Диносауруси су више од сто милиона година били господари Земље. Никуда нису журили нити покушавали да схвате свет око себе. Једнога дана са неба им је стигло уништење. Уколико будемо више журили са научним развојем утолико смо даље од могућности да нас задеси њихова судбина.“ – Исто, стр. 187.

¹⁴ Исто, стр. 186-197.

сматра да постоји вештачки сукоб између астрономије и астрологије. Зорица Пантелић, у ироничном духу, пише о астрологији, полазећи од Змајеве *Јутутунске јухахахе*, а Миодраг Дачић, садашњи председник Друштва, излаже научни поглед, у коме одлучно одбацује астролошке и митоманске враџбинске карактеристике астрологије. Слободанка Андрић дубоко сумња у усуд и гатање помоћу звезда. Овде се налазе и прилози *Pro et contra, Астрологија и (или) астрономија*, те о спорној вези човека и небеских тела. Аутор књиге М. С. Димитријевић, темељито разматра позицију астрологије у новом миленијуму, истичући да је у питању велика заблуда и превара; а осврће се и на митске аспекте астрологије. Полемика у овом поглављу пружа изворну грађу и материјал за снажан отпор свакој врсти неоправдане глорификације астрологије, која, нажалост, побуђује упадљиво интересовање. Тако, овај део књиге има посебну вредност у смеру отворене научно-студијске и публицистичке борбе против астролошке „заразе“, која је све присутнија.

На самом крају књиге, испред фрагмента *Разно*, налази се интересантан део, са петнаестак прилога, који сведочи о изузетној активности Димитријевића, Савезног министра за науку, технологију и развој, у време крајње неправедних и у много чему погибелних санкција, које су врло грубо и противправно наметане науци, која, по природи ствари, превазилази и надраста све границе и баријере. И у овом одељку, врхуне текстови Станка Стојиљковића, који указује на хајку усмерену на наше научне посленике. Он ангажовано указује на охрабрујућу чињеницу да су страни научници одлучно и енергично штитили афирмисаног југословенског астронома, који убедљиво наглашава: да је савремена наука свеукупни мотор техничког прогреса у новом времену. Душко Вуксановић, убедљиво посведочава како се овај врсни истраживач свом снагом бори за достојанство науке. Бранислав Радивојша доследно преноси Димитријевићеве речи *да наука треба да остане изван политике*, упркос грубо наметнутим санкцијама. Максим Тодоров наглашава да научници, упркос свему, а пре свега политизацији науке, међусобно сарађују. Тако на пример, министар Димитријевић, управо у периоду најжешћих санкција, руши у свему нехумане, неправедне, незаконите и у супротности са бројним међународним конвенцијама санкције против науке, код знаменитих међународних издавачких кућа, као што су Пергамон прес и Елзевир.

У време док је Димитријевић водио поменуто Министарство, чињени су крупни кораци у даљем продору науке, на пример у настојањима да се створи *банка гена*. При том се стваралачки антиципира шта треба све учинити када дође моменат укидања санкција. Драган Цвијовић узвикује: *Наука припада свима!* Упадљиво је да неуморни истраживач и научник М. С. Димитријевић не занемарује ни друштвено-економске и производне аспекте, ангажујући се за достизање високог међународног квалитета у процесу производње, са тежњом да се достигну, па и премаше одговарајући светски стандарди.

Вредно је поменути да је наш научник, још у раној фази свог студијско-истраживачког стваралаштва, почетком седамдесетих година, у оквиру Института за физику, свесрдно радио на бржем и ефикаснијем повезивању науке са производњом. У време свог министарског мандата он се брижно односио према стимулацији младих научних кадрова, делујући свим снагама против „одлива мозгова“, а уложио је и велики труд за враћање толико потребних стручњака, који би могли помоћи, у то време посусталој производњи. Пре и више од других, Димитријевић је сагледавао и на свој одлучан начин оцењивао колико је: драматичан распад СФРЈ, под притиском западних земаља, велики, неопростив и неопростив економски, а ми додајемо и социо-политички злочин и катастрофа. Напоменимо узгред, да део књиге под насловом *Наука и санкције*, са бројним текстовима, може представљати ваљану подлогу за даља научна истраживања и продубљивања Димитријевићевог стваралачког, студијског, социо-политичког и моралног ангажмана у периоду обављања дужности Савезног министра за науку, технологију и развој, у једном изузетно тешком и злокобном времену под антицивизацијским санкцијама.

Књига М. С. Димитријевића *У потрази за космичким цветом*, у издању афирмисане куће „Алма“, коју предводи веома успешни издавач др Ђорђе Оташевић, веома је лепо опремљена; корице је обликовала Дејана Јовановић, са свеже зеленкастом бојом, у горњем делу, са симболичким расцветавањем пужа у доњем, који је својеврсни *лунарни* симбол, што указује на периодично препорађање. У лексикографији симбола, пуж асоцира на оно тако често појављивање и нестајање Месеца; а означава и родност, док је спирала, у извесном смислу, повезана са месечевим менама.¹⁵

Нагласимо на крају, да ова књига, са више од 400 страница, формата В5, донекле сумира вишедценијски стваралачки рад М. С. Димитријевића, како у области астрономије, праћења васионских догађања, различитих астралних појава, и критике астролошких празноверица, тако и на пољу ангажоване друштвене науке, плодотворне борбе против наметнутих санкција, као својеврсног међународног злочињења, те креативне активности у правцу заустављања одлива мозгова, благовремених предвиђања могућности за даље продоре науке и дубоко смислено повезивање савремене науке са високотехнолошким производним процесима, што могу бити добра основа за предстојећу четврту технолошку револуцију.

Књига спретно вођених *разговора*, што богате сазнања и оплемењују духовност, уз продубљена промишљања, својеврсно је тродеценијско сведочанство о једном врло бурном и динамичном времену, са мноштвом сваковрсних података, важних чињеница и доказа, понајвише о развоју

¹⁵ Према *Речнику симбола*, „Пуж постаје место лунарне теофаније; у древној мексичкој религији бог Месеца приказује се затворен у пужеву кућу.“ – А Шевалије – А. Гербрант, *Ријечник симбола – Митови, сни, обичаји, гесте, облици, стилови, боје, бројеви*, Загреб, 1987, стр. 546.

астрономије и Астрономске опсерваторије као врхунске научне установе, на чијем је челу био М.С. Димитријевић доприносећи њеном стваралачком расту, попут великих претходника: од Милана Недељковића, Ђорђа Станојевића, Војислава Мишковића. Милутина Миланковића, Милорада Протића, до наших дана. Са многобројним исказима, изјавама, сведочанствима и тврдњама, у стотинак инспиративних дијалога, ово дело је знатно више од документа и документарности, захваљујући веродостојности разноликих, проверених, и промишљаних података, колико је то било могуће, на нивоу тадашњег научног развоја.

У том погледу, ова доста ретка књига, целовито је дело, које може добити и свој наставак (преко ТВ емисија), светло огледало нашег времена, али и минулог раздобља; она је потврда не само високе научне свести и савести, већ и моралних, интелектуалних, социо-политичких, креативних, делатно-ангажованих прегнућа, несусталог аутора Димитријевића, који наставља са плодотворним радом, што потврђују све значајнија, понекад капитална дела, из више научних области.

Крлежа је писао: како је фраза владала вековима, у свим сведочанствима / документима, што у овој књизи није случај, због виспренности саговорника, али и светски признатог научника, велепутника и песника Димитријевића. Ауторова лична инспирисаност, подстакнута свестраним знањем и обавештеношћу као и провереним искуством, подигла је ово дело до документарно-сазнајног и, уз мало претеривања, *сведочанственог романа* (Д. Михаиловић Михиз) једне епохе и разуђеног живота у периоду револуционарних научно-технолошких разрастања.

COSMICAL FLOWER OF CONVERSATIONS AND REFLECTIONS

In the beginning of this article we discuss the poetics of the conversation, define the concept of interviews, and then look at the more important parts of Dimitrijević's book *In Search of the Cosmic Flower (Conversations and Reflections)*, which is the result of a kind of synthesis of three decades of action in the field of domestic and world science. We place a special emphasis on the chapter under the title *Universe*, as well as on the uncompromising critique of astrology. At the same time, we pay attention to the creative activity and social engagement of the author Dimitrijević who fought on his own against the blockade and sanctions imposed on science, during the time when he was Federal Minister.

Key words: Astronomy in culture, Astronomical observatory, sanctions against science, popularization of astronomy